

VLAAMSE POCKETS

*Poëtisch erfdeel der
Nederlanden & Maurits
Mok & Stadiën*

Middellander Zien

een klame eiland in 'n lucht,
bepluigt door vissersboten.

Men kan 'n wind zien staan,
en doverschlape wolke
die zich met wemende loofst.

Men kan zien wat men denkt.
Er is niets anders.

M. v. d. M.

VLAAMSE POCKETS
POËTISCH ERFDEEL DER NEDERLANDEN

[P 55]

Maurits Mok
STADIËN

POËTISCH ERFDEEL DER NEDERLANDEN

[P 55]

MAURITS MOK

Stadiën

UITGEVERIJ HEIDELAND - HASSELT

D/1967/0022/73

© COPYRIGHT 1967
UITGEVERIJ HEIDELAND - HASSELT

UIT BUNDELS
(1938-1965)

HET ZIEKE KIND

Hoe langer hoe stiller werd het kind,
hoe langer hoe witter.
Het lachte soms omdat het werd bemind,
maar verder was het alles bitter.

Ik keek in de ogen die te groot
stonden in het ziek gelaat
en zag de schaduw van de dood
en dacht: het is misschien nog niet te laat.

Het kind liep langzaam door de tuin
en hoestte eens en bleef dan staan
en uit de verte woeien geur van duin
en zee en heel de wereld aan.

Des avonds, in het witte bed,
scheen het geheel verloren,
heel even maar, dan hoestte het
en leefde als tevoren.

STILLE AVOND

Grijze verten waar de wolken lopen
als verdoken dieren naar de nacht
en de bomen staan omhooggekropen
met hun zwarte kruin waaruit een zacht
heimweeloos geprevel komt gedropen,
stem die niet meer weet waarnaar zij tracht
want de hemel is nabij, de nacht
zal de bouwval van de wereld slopen.

Kind, kom dicht bij mij, ik kan de wacht
door dit duistere gebied niet lopen
als ik mij niet in het licht kan dopen
van je hart dat in de wilde jacht
der getijden op geluk bleef hopen
en ook deze avond, nu het zacht
en geweldloos drijven is ontloken
en het laatst geheim is uitgesproken,
op de klaarte van de morgen wacht.

REIS NAAR HET EINDE

Niemand. Ook niet de schim
van een voortvluchtig dier
terwijl ik verder klim,
verder van hier.

Achter mij brandt het lied
de wereld dicht.
Zwarter wordt het verschiet
dat voor mij ligt.

Reis naar het einde. Wolk
boven verloren paden.
Stilte. Geen dodenvolk
wijst de genade.

HET WOORD

Een snel dier in het woud,
een witte schicht, een vlam
die zindert langs het hout
en licht en aarde nam
in één gebaar te zamen,
en eensklaps staat hij stil
op de verborgen grens
van dood en leven –

ons is dit zoet geheim gebleven
binnen de spraak
die het verborgene heeft opgeheven
en andermaal geschapen
opdat wij tot het leven
eeuwig ontslapen.

ONTBINDING

Zeeblauw dat die morgen brandde.
Er stapten mannen in het late
licht, zij hielden hun handen
als mensen die met zichzelf praten.

Het witte schuim waartegen zwart
tintte het water.
Bloeien dat angstig werd en hard.
Wij vonden later

ook dit niet meer. Wij gingen saam
eenzaam en overmand.
De dingen riepen om een naam,
maar er was geen verband.

HET VOORGESLACHT

De ogen van dit stugge ras
zijn van een blinkend waas betogen
gelijk een klare waterplas
die fel doorwoekerd van gewas
de hemel aanziet, onbewogen.

Zij lopen door de westenwinden
als paarden in het zeel gekromd,
zij vechten met een boosgezinde
en onvermurwbare beminde,
in eindeloos geduld verstomd.

Hun spade en hun vuist vergroelden
tot één geweldig instrument
dat eeuwenlang in onvermoeide
hardnekkigheid het water boeide
tot het zijn meester had herkend.

Een nieuwe wereld lag geschapen
alwaar hun voet zijn sporen liet,
zij stonden zwijgend naast hun wapen,
breed woei de ruimte om hun slapen,
onpeilbaar diep was het verschiet.

Toen werd één ogenblik het zwijgen
in hun gemoed tot beeld verdicht;
gelijk een schaduw week het dreigen,
de hemel scheen een glans te krijgen
als van een goddelijk gezicht.

PAARDEN

Het paardendraven door de dag.
De ogen aan een witbeschenen raam
hoor ik het klinken en de hoge naam
van een onnoemelijk gezag.

Er jagen vlammen door mijn smal bestaan:
dit paardendraven en de oogopslag
der stilte die ik nimmer vinden mag
eer ik mijn laatste dromen heb verdaan.

Vergeef mij dit onzeker duiden
naar zekerheid die niets verschoont,
maar ieder ding meedogenloos vertoont
om het in zwijgen uit te luiden;

vergeef mij deze taal waarin de dood
zichzelf bestrijdt in allerdiepste nood.

WOLKEN EN BOMEN

Wolken en bomen zijn de avond niet,
noch duisternis en stergefonkel boven
een wereld die in stilte moest geloven
nadat de diepste stilte haar verliet.

Het is de wind niet en de late mannen
die door de weggevaagde wereld gaan,
noch zelfs de geur der hagen in de laan
wier toppen zich tot in de hemel spannen.

Het is de weke zoelte van haar mond
en van haar handen het weemoedig tasten
langs mijn gelaat of ergens nog een vaste
woning van liefde, een geheim bestond
dat uit de wankeling van deze tijd
ons redden kan tot onvergankelijkheid.

AVONDZEE

Avondzee zegt ook de mond niet meer
nadat het hart zo diep geleden heeft
dat het de dagen van weleer
als een vergane droom beleeft.

De vuisten van een harde tijd
hebben de harten gerammeid
en waar de droom haar intrek nam
waait nu de dodelijke vlam
van een barbaarse strijd.

En waar de late vogel eenmaal zong
en deed de stilte trillen op haar tong,
daar huivert zwijgend tussen puin en as
de boom waar zij genesteld was.

Wie van de avondzee gewaagt,
moet om zichzelf als om een dode treuren,
het is of achter dichte deuren
zijn hart als een gekooide vogel klaagt.

BLOEDIGE DROMEN

Wat avonden beweegt: haar wederkeren
uit de gebieden van een ander zijn
met ogen die niet slapen kunnen leren
omdat zij nog te diep doormarteld zijn.

Haar haren waaien met de wolken mede,
haar stem wordt roepende als buiten haar,
een donkere zelfstandigheid die naar
een hemel haakt van blinde zekerheden.

Opnieuw zie ik haar sterven en begin
opnieuw haar leven door de nacht te sleuren.
Bloedige dromen zonder eind of zin
die willoos tussen ons gebeuren.

ANTWOORD

Zij zullen niet terugkomen, er zal
geen morgen zijn van lachen en geweën.
De tijd gaat verder, met een duizendtal
angstige vragen blijf ik hier alleen
en prevel zelf een antwoord op het leed
dat zich heeft verzelfstandigd in de tijd.
Er is geen dag die ik te redden weet
uit het bereik van hun rampzaligheid.
Geen oog kan ik meer sluiten zonder dat
ik in de holten van hun ogen staar
en heel de macht van hun verlies omvat
en rakel woorden op en prevel maar,
opdat het duister mij niet gans verwoest
waarin zij zonder klank zijn omgebracht
terwijl hun hart nog zoveel zeggen moest
tegen het grote zwijgen van de nacht.

AVONDGANGERS

Hoe langzaam lopen de gelaten mannen
als schepen in een stille wind naar huis.
De bleke schaduwen zijn uitgespannen
tegen de muren van het wereldhuis.

En niemand wordt de stilte zo geschonken
als deze mannen, door hun open mond
komt zij als oude wijn gezonken
en maakt hun ogen van de avondstond
geheel vervuld; als donkerblauwe meren
schemeren zij in het vergaande licht,
en worden dieper nog; dit huiswaarts keren
tekent de hemel in hun aangezicht.

DODENKLACHT

De ademing der stilte komt
het hart te zeer nabij
en waar de avondwind verstomt
heft zich het noodgeschrei
der duizenden in wie de tijd
zijn felle tanden beet
en maakte ziel en ogen wijd
van een waanzinnig leed.

Geen was tot deze angst bekwaam
en allen zijn geplaatst
tegen een einder zonder naam
die geen geluid weerkaatst,
en snikten hun bestemming na
en werden leeggebrand
en sloegen stom zichzelf ga,
in dode angst gestrand.

En elke avond rijst hun klacht
geweldig overeind,
en elke radeloze nacht
worden zij doodgepijnd,
en liggen in het morgenlicht
zo onbarmhartig bloot
dat men slechts kreunend het gewicht
afwentelt van hun dood.

EEN NIEUWE DAG

Een nieuwe dag, daar staat mijn vrouw
weer levend in haar lichaam, wolken slaap
wast zij van haar gelaat, zij vangt te blinken aan
en doet de kamer tintelen terwijl
haar ogen baden in het spiegervlak.

Een ademen komt door het open raam,
een verre windgolf van de morgenzee
die ritselt in de schuchtere gordijnen.

De dag zal hoog en licht zijn, een portaal
met glazen muren leunend aan de ruimte.

MEI TWEEËNVEERTIG

Mei tweeënveertig. In een Amsterdamse straat
stonden donkere kinderoogen boven
sterren die brandden van een gele haat
waar straks het licht dier ogen in zou doven.

Door het middaglicht kwamen onhoorbare
voetstappen nader, kromden duizend handen
zich om verborgen wapenen, liepen scharen
onzichtbaren met opeengeklemd tanden.

De onschuld hief haar stem nog op
in lichamen die over weken, maanden
zich zouden kronkelen in een vergiftigd slop,
met wilde armen die geen weg meer baanden.

Lopen door straat na straat, lopen voorbij die ogen.
Er botten bomen in de lentewind.
Er voer geruis van leven door de hoge
blinkende stilte boven kind na kind.

AVOND

Op zee staan de avondlichten,
sterren en kleine boten daaronder;
maanlicht laat een vinger glijden
over de duinrand.

Het zand is koel, de voeten huiveren;
te diepe rust bedreigt hen, alle deuren
der stilte zijn geopend, elke stap
leidt naar een afgrond.

DODENLIJSTEN

Dit zijn de namen der vermoorden,
mensennamen die een snik
loslaten als ik hen oplees
van het zwijgend papier.

Mijn vingers liggen hard en wit,
vreemde getuigen, aan de rand
der ontoegankelijke stilte
die hier kolomsgewijs is saamgedrongen.

Mijn ogen lopen door de rijen
der dodenlegers en herkennen soms
een naam waarachter een verglaasde blik
een lichtsein poogt te geven.

Of ook, zij stuiten op getallen die
niet meer dan maanden in hun armen klemmen:
een kind ligt daar vernietigd in het woud
van cijfers zwart op wit.

En daarom enkel, om de kinderlippen
wier kreet onder een ijslaag is verstikt,
vervloek ik wat er in de wereld rest
aan leven dat hun pijn niet kennen wil.

LICHT

Ginds zijt gij en uw mond houdt vuur,
en de dagen rennen in witte kleren,
en witter dan wit is het middaguur
waarin de lichtvogels uw lijf omscheren.

Gij houdt uw leven staande aan de muur
van gloed, gij doet de winden keren
rondom uw middelpunt; wit en azuur
laat gij de tijd in u zichzelf verteren.

Voetsporen naar de nacht, de gouden prenten
der stilte gaan met u de schemer door;
de bomen wachten tot gij hen bereikt
om op hun duisternis het licht te enten
dat tot vergetelheid in u bevroor
en thans uw leden als een mist ontwijkt.

CONGRESGANGER

Ik was daar in het bezige gezelschap
van mensen, aangegord tot het verbouwen
der samenleving, en ik zag hen doende,
bouwmeesters, metselaars en timmerlieden,
en boog het hoofd en zocht de fundamenten,
nieuwsgierig en bezorgd; ik vond alleen
mijn beide schoenen die daar eenzaam stonden
ergens op aarde, ik vernam
als wind het reppen van de vele voeten,
geestdriftig naar de toekomst onderweg.
Ik wou wel meegaan, ik geloofde ook
in morgenstonden met vergulde monden
en armen die een brug van liefde slaan;
maar toen ik opkeek was het al te laat:
ik had een ogenblik niet meegeleefd
en reeds was ik een eeuwigheid ten achter.

KUSTGEBIED

De hemel is hier een zeearm,
blauw en wolken stromen dooreen,
meeuwen waaien krijsend heen en weer,
water hamert op het trommelvlies der kim.

Ergens landinwaarts de afgeplatte
huizen tussen bulten zand,
helmbossen in afweerhouding
tegen de gehoornde wind,
het ontvleesd gebaar van bomen,
zwart en zout onder de nacht
die hen altijd weer verslindt.

WINTER

De mond van de koude heeft dorst,
onder zijn gehemelte verdort
de aarde, elke porie
een stenen barst.

Windstilten verzamelen zich tot een nacht
die niet meer ademhaalt; angsten bevroren
tussen de korte vuurval in het westen
en morgenlicht dat tanden slaat
in spiegels ijs.

GEDENK DE MENS

De mens, daar, in zijn huid van licht;
boven zijn ogen vangt zijn haar de wind;
met alle stilten houdt zijn stervend lijf
gelijke tred; met elke vinger boort
hij peilloos water aan.

De klank die van zijn lippen in de lucht
verglijdt, het slapen dat zijn hoofd
met stof van droom bemantelt, zij omlijnen
zijn kracht, zijn weemoed, zijn volkomen stand
in zin die waanzin wordt.

Gedenk de mens, hoe hij zijn morgen heft,
twee handen onder schalen vuur,
de estafette van de eeuwigheid.
Gedenk de mens, het teken aan de muur,
het vlees dat zich als woord verspreidt.

BIJ EEN PAPIER

Hier heeft de hand van een dode
zijn kracht gezet; hier staat een leven stil
en raakt niet uitgeput.

De barre kreet van het papier
scheurt het gordijn. Boven de horizon
loopt de gestorvene met lange armen
de wereld binnen. Pijn noch glimlach zal
de bergtop van die eenzaamheid bereiken.

Reeds om de benen glinstert zoveel sneeuw
dat men geen kleur meer in zijn ogen
vergaren kan. En boven op de brug
der schouders heeft de kou zich saamgebald
tot een geweld dat ademende lippen
dichtschrœit met angst.

En dan het hoofd met het bevroren woud
der haren: welk gewaai houdt hier voorgoed
zijn huilen in.

Levende mond, trek uw gelaat omlaag
naar het papier en strijk de tekens aan
totdat zij bloeden van uw eigen pijn,
tot gij u in uzelf begraven kunt.

INTERIEUR

Het liefste bloed klopt in het liefste lijf,
laag onder boomtakken van licht
die zenuwen doen trillen in de muren.
Een witte golf rust tegen het plafond.

Twee ogen liggen stil te drinken;
de middag wordt doorzichtig op hun grond.
Twee handen laten slanke vingers drijven
in vloeibaar glas.

Alle geluiden houden
zich zwijgend om een mond bijeen,
alleen het licht blijft woorden schrijven
op levend steen.

SPIEGELBEELD

De harde spiegel van de morgen
ontbloot de onderhuidse levenslijnen.

De wind knaagt aan het raam, de zee staat hoog
op voorpoten van donker water.

Even, terwijl de tijd zijn adem inhoudt,
opent het runenschrift zijn achtergrond.

Ik voel de stift die weer bewegen wil,
één millimeter dichter naar de dood.

Er grijpen handen uit de nacht terug.
De stilte rekt zich uit tot razernij.

Dan valt een groot geluid mijn oren binnen:
de stormzee trapt haar spiegelbeeld aan gruis.

LEVEN

Leven. De dagen in hun lengte
van licht doorschrijden; mensenogen,
sterrenstof in den blinde uitgestrooid,
zien opflitsen en buiten elk bereik
verloren vallen;

gedachten volgen, banen zonder koers;
een woord met hunkerende mond omvatten,
opdat het zich verinnigt tot een kern
van hartsverdriet;

een kind, een blinkend raadsel, op twee armen
tegen het licht houden; zijn leven rijpen zien;
het achterlaten in de stroom
van lotverwanten;

en verder gaan, dezelfde stilte met
dezelfde onrust tegemoet bewegen,
totdat zij botsen en hun beider kracht
wordt opgelost.

OCHTEND

Het bed is nog warm van mijn slaap.
Ik heb de dag nog niet teruggevonden.
Ik schuif de laatste wolken uit elkaar
en stoot mijn ogen aan het steen
dat daar zijn brandende verlatenheid uitstrekt,
vlakten zonder voetspoor, zonder stem,
negatie die mij aanspringt en zich niet
meer af laat schudden. Met een knagend dier
tussen mijn wervels loop ik ronde
na ronde door de stilte, vloek en stamp
mijn angst kapot, neem dode muren tot getuigen
van mijn bestaan en kijk de morgen in,
de hoge leegte om een enkel mens,
het zand dat samenwaait en witter wordt
naarmate zich mijn blik erin verliest.

WONDEREN

Op het strand. Mensen dungemanteld
in oktoberlicht. Er snelt een paard
over de snede tussen land en hemel
en sleept de ruimte mee. In alle hoofden
verspringt een schakel. Wonderen ontstaan
op hun verbleekte netvlies. Klein en dronken
dansen zij op de losgebroken wind.
Het grijs der duinen ritselt in hun oren.
Zij ademen blinkende wolken uit.

Schepen liggen in eeuwige rust
onder het booggraam van de horizon.
Vingers schrijven op de watervlakte
gouden, snel vervluchtigende
tekens van onsterfelijkheid.

VRIJDAGAVOND

Mijn moeder zet de lamp in bloei.
In haar handen ruist het tafellaken
zijn witte golf uit. Warmte stroomt
omhoog uit schalen vol van zon.

Achter de ramen gaat de zeewind
peinzende om. De late dag
strijkt zijn gelaat aan wolken die de tijd
langzaam ontstijgen.

Ik beef inwendig. Avondgeur
zamelt zijn diepte in mij op.
De aarde heeft de hemel overwonnen.

Engelen komen in het deurgat staan.
Dwars door hun licht beweegt mijn vader
vanuit de buitenwereld op mij aan.

NEGENTIENTWINTIG

Zeewaarts. Negentientwintig. Ik begin
mijn ogen dieper in het licht te boren.
Ik loop tussen de schelpen van mijn oren
langzaam het waaien van de hemel in.

Het ritme van mijn armen gaat verloren
in wijde schommelingen zonder zin.
De ruimte stroomt mijn lichaam uit en in.
Ik kan mijn hart tot in de stenen horen.

En elke avond tekent met zijn rood
ontstellende figuren: slaap en dood
rondom de hoofden van mijn huisgenoten.

Daarna de nacht die toeloopt op mijn bed
en fluisterend zich op de deken zet
om mij tot op mijn angsten te ontbloten.

ARENDAL – NOORWEGEN

Wij landden aan de noordkust van de zomer.
De stad waaierte open in het licht.
De fjord lag met een lange arm van vuur
binnen de horizon gekromd.

Trappen omhoog tegen de groene brand
der heuvelflanken. Kinderen wier spel
zijn adem aan de gloed der zon verloor.
Wij zinkend naar de bodem van de tijd.

Geluiden uit de straten volgden ons
en vormden dode plekken in ons oor
dat nog de zee bewaren wilde.

's Avonds – een wijd terras, het glinsteroog
der wateren, mensen die koelte zochten
in woorden uit een leven van weleer.

ACHTERGROND

Nooit meer, sinds over hen
de nacht viel, ontwaakt in mij
de stilte zonder een achtergrond
van pijn. Ik ken geen wegen meer
waarop die echo mij niet achterhaalt
en in mij door blijft trillen tot ik haar
wegslaap of overschreeuw.

Soms wacht de zee als vroeger, ik begin
te tasten naar de grond van haar geluid
en dring mij langzaam dieper in het niets.
De laatste schaduw sterft. Onzichtbaar sneeuwen
maakt alles wit. Geur van afwezigheid
waait op mij aan. Hoe lang nog? vraagt mijn angst
vlak voor de oude pijn zich weer verroert.

IK BEN DE ENIGE

Ik ben de enige,
een levende martelpaal
die kronkelt en krimpt
boven de stukgewoelde
half dichtgewaaide grond,
een bultig lijkenveld
vol onverhoorde,
veraste kreten.

Een arm ben ik,
omhooggestoken in het niet,
een noodsein daar waar elke nood
tot stervens toe verzadigd werd.

Ik ben een door de leegte overeindgehouden
en altijd wankelende tong van vuur,
een beefgebaar dat bij zijn eigen
armzalig licht te lezen poogt
hoe diep de levenden vergaan.

ONDERHUIDS

Niet vaak meer wordt dat leed
in mij geopend. Hun doodzijn zwijgt
zich in mij dood, maar altijd bloedt
het onderhuids in mij: hoe zij vergeefs
geroepen hebben, voor hun eigen stem
zijn weggekrompen tot hun lijf
wormachtig over de grond
gekronkeld heeft.

Hoe hoog, hoe hemelhoog
boven hun stervende wanhoop
zwegen de bomen, de wolken, de sterren.
Zeeën hielden ongenaakbaar
achter hun doodskreet. Geen vinger schoof
hun uitgebluste ogen dicht.

GOLVEN

De kamer trilt, er lopen golven
tussen de hoofden, alle ogen
kaatsen elkander leven toe.
De nacht bestaat niet meer,
alleen het opene dat zich om ons
in trillingen heeft saamgetrokken
en naar de warmte zoekt van onze stem.

Straks staat mijn moeder op en houdt
haar handen bij de bron der lamp,
mijn vader drinkt en geeft het wijnglas rond.
Brood, zout, blinkende kinderen der aarde,
strijken mijn zinnen aan, verrukken mij
tot innerlijk gestamel, een gedicht
dat uit de golven opstaat en erin
ten onder gaat.

EXODUS

Een stille voor het aangezicht des Heren,
een die de loop der dagen niet meer telde;
hij wist dat alles tot de dood moest keren
en stervend naar de hemel overhelde;
dat de geroepenen hun plicht verzaken
– te zwaar weegt de verkiezing op hun leven –
en dat men tot de hemel kan geraken
zonder een teken van zich af te geven;
dat alles dromen gaat, wanneer de zachte
aanvaarding heel het lichaam heeft betogen:
steeds verder lokt de stroom der blauwe nachten,
het hart, steeds dieper tot de dood bewogen,
erkent zijn Meester in een laat moment:
doe mij, in U verloren, verder leven,
er is mij niets dan uw gelaat gebleven,
en dat geen morgen dit mysterie schend’.

Hij was een stille, van zijn volk verdwaalde,
een vreemdeling die peinzend op het wonder
zijn kudden hoedde en zich nimmer zonder
een aarzeling aan het geluk onthaalde
van onder medemensen te verkeren:
een vrouw, een kind, de glimlach van een vader,
het bracht hem alles tot de hemel nader,
het ondoorgrondelijk gebied des Heren,
dat over deze aarde zijn gewelven
uitstrekke, en de anderen begingen
hun leven en de dagelijkse dingen
zo simpel dat hij somtijds in zichzelf
het spoor terugvond van die simpelheid:
een diepe droom van eeuwigheid te smaken,
maar het geluk der aarde niet verzaken,
ziel en omhulsel tot de taak bereid.

Een blanke dageraad doofde de sterren,
de kudde, zwarte spikkels, liep te grazen,
en Mozes huiverde om de extase
die langzaam hem bekreep, zoals van verre
woestijnwind aangevraagd komt en nog bieden
de velden hun gelaat de open hemel,
dan wolkt het feller, en in een gewemel
van zand en vuur gaat heel de wereld zieden.
Zo zag hij naar het langzaam lichter worden
en trok de mantel vaster om de leden:
dit was de nameloze dag van heden
voor hem, wiens lichaam naar de droom verdorde;
dit was de dag, maar om zijn mond, gegroefd,
trilde de onrust en zijn ogen baden
om uitkomst, of de Heer hem had verraden,
en heel zijn ziel was tot de dood bedroefd.

Hij wilde wederkeren tot de zijnen,
Zippora, Gersom, en hun aanschijn minnen,
man van zijn vrouw, kind met zijn kind, en binnen
een nauw bestaan zijn droomgebied verkleinen;
de kreten horen van de dorpingen
die tot de dag ontwaken, hun bewegen
indrinken, hun bereidheid om het vege
leven en al de vele kleine dingen
tot aan het eind te dragen; niet meer weten
dat er een God roept achter hun bedrijven,
dat allen eenzaam in de dood verstijven
en voor een hoger heil de aard vergeten.
Maar hij bleef staan, de zon trok hoger op,
een davering van licht over de velden,
en Mozes, de geroepene, ontstelde
nog meer: het braambos brandde op de top.

Hij ging alleen tot waar de vlammen woedden,
de uren stierven weg achter zijn schreden,
alsof hem sluiers van de ogen gleden,
zag hij het verre hemelbekken bloeden.
O weer te gaan, voor eeuwig; naar het lage
gebied van droom en leven, onbewogen
de hemel aanzien... Maar hij stond gebogen
onder de last die hem werd opgedragen:
'Uw broeders zuchten, Ik zal hen bevrijden,
Kanaän, vloeiende van melk en honing,
heb ik hun aangewezen tot een woning.
Uw mond zal mijn ontzaglijkheid belijden!'
En Mozes keerde weer tot zijn gebied,
riep vrouw en kind en is zijn tocht begonnen,
en zie, nog stond de lucht in bloed geronnen.
En sinds verliet hem Gods nabijheid niet.

Zij waren slaven in Egyptes woning;
nog had de zon de dag niet uitgeroepen,
of reeds betraden zij, vormloze troepen,
de werksteden om voor een wrede koning
het leem te mengen met de strooien draden,
de tichelstenen voor het hof te branden.
Het volk van God ontluisterde zijn handen
aan duivelswerk en kende geen beraden
dan om de zweepslag te ontgaan; het grijnzen
der aandrijvers ontnam hun alle hopen
dat ooit de dag in vrede zou verlopen;
de avond zag hen naar zijn duister deinzen
gestriemd, geschonden, ziek en afgetobd.
Nog even wilden hun de sterren lichten,
dan streek de dood reeds over hun gezichten;
weer hadden zij een dag van leed verkropt.

Geslachten die het hemelse verloren,
dagen, seizoenen die vergeefs ontbloeden;
er vonkte geen verzet uit hun vermoeide
aanvaarding; tot de dienstbaarheid geboren,
verliep hun leven van een bevend tasten
naar heil weldra tot tranenloos berusten.
Zij wisten niet dat hen een moeder kuste,
dat zij hen eenmaal in haar warme, vaste
gebaar omhooghield tot de God des hemels.
Steeds stiller werd hun hart, alleen de zwepen
gilden hun aanroep en de drijvers grepen
hen die versaagden; als gestorven kemels
stonken zij in het zand van de woestijn,
een prooi der gieren lagen zij te rotten,
de heidens schopten naar hun naakte botten
die nooit genoeg vernederd konden zijn.

En Mozes, met de toorn Gods beladen,
een reus, een vlamme, trok door de landen:
paleizen, waterwerken, aan de handen
ontsprongen die niet meer om uitkomst baden.
Prachtlievend volk dat zich in weelde wendde,
het trots gelaat de hemel toegeheven,
de gruwelgoden die in ontucht leven,
creaties die Gods zuiver zonlicht schenden.
In tempels fluisterde men tot fantomen,
dieren en monsters, in een wulps begeren
aanbeden, tot in wreed-mystieke dromen
extase in ontspanning wou verkeren:
van bloed beneveld ging het lichaam schuil,
het dreef de ondergrond des levens tegen
en was ten slotte hijgend neergelegen.
Terwijl de slaven baadden in het vuil.

En dan, te midden van zijn heersersstoeten,
de Farao wiens trekken scherpgesneden
de onderdaan ter aarde zinken deden,
daar hij in hem het eeuwige ontmoette.
Gans het heelal stond in hem saamgedrongen,
hij was het eindpunt en het oerbeginnen,
de tijd ontbloede aan zijn eenzaam zinnen,
aan hem was zon en duisternis ontsprongen;
zijn armslag moest op dood of leven duiden,
hij hield het heil der wereld in zijn handen,
hij deed bij nacht het sterrenleger branden,
hij schiep de stilte, hij schiep de geluiden.
Priester en tovenaars stonden hem terzij:
hoe hij zijn tempels en paleizen bouwde,
zijn piramiden naar de hemel vouwde:
God zelf trok aan hun oogopslag voorbij.

En Mozes, door Gods ademtocht bezeten,
sprak naar het moede hart van de verdrukten:
hoe zich hun lichaam in verslaving bukte,
of hun geen hemels heil was toegemeten;
of niet de Heer zijn zegen had bevolen
over de armsten die zijn zon verdroegen:
'Hij zal hen treffen die u wonden sloegen!'
Men zag de uitgeputten samentochten:
een licht ging in hun doffe oog ontvonken,
een hand vernietigde hun kerkermuren
en deed de heersers tuimelen, de pure
morgen heeft in hun aangezicht geblonken:
Gods wereld in haar onberoerde staat,
een luwe wind streek zacht langs jonge twijgen,
velden en vee, en overal het zwijgen
waarin de zin der schepping opengaat.

‘Wij lachen om dat wat ons is geschonken,
wij wenen om de volheid van Gods zegen.’
Zij drongen op, dooreen, zij schenen dronken,
en Mozes zag hen aan en heeft gezwezen.
Zijn ogen peilden achter de gezichten
de afgrond van hun tomeloos begeren
naar een geluk dat nimmer zou verkeren;
hun snelle aandrift, hun kleinmoedig zwichten
voor wanhoop als de nood in hen zou rijpen.
En Mozes stond alleen, hij zag de jaren
zich openen, een somber openbaren
van godsvrucht, trouwelooosheid en vergrijpen.
Hij zag zijn volk, een zwarte karavaan
die de woestijn doorkronkelde, hij steunde
onder de macht van God die op hem leunde.
En is de weg naar het paleis gegaan.

Hoog door de morgenzon is hij geschreden
naast zijnen broeder, als een zuil van leven,
zijn aanblik deed de hovelingen beven,
maar heel zijn ziel heeft om Gods kracht gebeden.
Het voer hem aan, zo machtig: hem trotseren,
betekende de hemel zelf uitdagen;
hij scheen de bliksem voor zich uit te jagen.
Maar Farao, in cynisch blasfemerien
– een straal van hoger licht dan deze joden –
is dreigend van zijn zetel opgerezen:
‘Uw broeders zullen zelf het stro uitlezen!
Geen wet zal gelden buiten mijn geboden!’
Men dreef de slaven naar het open veld,
zij tastten naar het stro met dorre handen,
er stond een blinde zon op hen te branden,
de zweep heeft hun het laatste woord verteld.

De armen klaagden en aan Mozes' ogen
welde de weemoed uit: 'Zie hoe geschonden
uw schepsels zijn, waarom mijn onvermogen,
o God, tot hunne redding uitgezonden?'
En God: 'Dit is mijn volk, hun zij tot woning
het erf der vaderen. Nu zult gij spreken
tot Farao met woord en wonderteken.'
Weerom traden zij nader tot de koning.
De lippen tot een vloek tezaamgebeten
tartte hij deze mannen, en hun spreken
is aan het pantser van zijn haat bezweken.
Maar Aaron, rechtstaand, heeft de staf gesmeten,
en zie, een draak wrong zich tot aan de troon.
En wat Egyptes wijzen niet verstonden:
zijn draak heeft gulzig hun gebroed verslonden.
Maar Farao sprak enkel schimp en hoon.

En het geschiedde naar God had bevolen:
in stinkend bloed verkeerde Hij het water,
opkolking uit een onderaardse krater,
waarop ruglings de dode vissenscholen
de einder toedreven. In vaten, poelen,
in troggen, plassen, in het slijk der wegen
stonk het gestolde bloed de hemel tegen
en vulde heel de wereld met zijn koele
bewegingloosheid, met zijn ongesproken
klacht, om de schuldelozen die gevallen
onder de tirannie, in duizendtallen
heropstonden en in een ongebroken
getuigenis hun bloed onder Gods licht
vertoonden. En het volk, te hoop gelopen,
stiet met zijn spaden wild de bodem open
en bloed spoot in hun smachtend aangezicht.

Maar nauwelijks had God het levend water,
het zilverkleurige, het spiegelklare,
herschapeu tot zijn staat, dat het geklater
van de rivier voor de bedrukte scharen
tot jubelzang werd, of zijn handen daalden
weer dodelijk op die zijn schepping schonden;
de blinde chaos scheen opnieuw ontbonden:
vanuit het land dat aan de einder paalde
alzijds kwamen de vorsen aangesprongen,
gladheidig en ontstellend, bij miljoenen
bestreken zij de aarde, in hun groene
wemeling, in hun walgelijk gedrongen
puilogen scheen het licht der zon vergaan.
En Farao, voor één moment verloren,
sprak: 'Bidt en dat de Here u verhoore!'
En God trok zijne hand van hem vandaan.

En andermaal heeft God gericht gehouden
aan de woordschendige die in zijn weelde
ten troon zat en met alle waarden speelde.
waarop een vrome drift de hemel bouwde.
Daar kwam beweging in het stof der aarde,
daar kwamen tekenen aan alle wanden,
een langzaam kruipen langs gelaat en handen,
of overal een schaduwring rondwaarde
die aan de dingen tastte; geen bewegen,
geen afweer kon het luizenfolk verjagen,
men zag de mensen en het vee in trage
walging het ongedierte van zich vegen,
maar als een grijze zee kroop het weer aan.
De gesel werd verdubbeld, ongedierte
velerlei vormen tekende in slierten
door het gebied van de tiran zijn baan.

Dan werd het vee getroffen: eensklaps straalden
de dierenogen in een donker gloeien,
bezetenen die zich niet van hun boeien
bevrijden konden, schurend ademhaalden,
etter en bloed uitspogen, en met builen
waaruit de ziekte sijpelde, als dronken
rondtolden, loeiend aan de aarde zonken,
en in de dood verliep hun angstig huilen.
Alom de donkere, verwrongen beesten
die met gebroken ogen voor zich staarden,
of zij een somberder bestaan ontwaarden:
een nacht van wilde noden en tempeesten.
De atmosfeer scheen met hun kwaal besmet,
een lijkenstank die tot de hemelbogen
ontbinding uitdroeg. Maar nog onbewogen
tartte de vorst de goddelijke wet.

En Mozes stak zijn armen in de oven
en slingerde de as met volle vuisten
ten hemel en weerom, in wolken, ruiste
het stof ter aarde; en het volk, bestoven,
schudde zich, brandende van rode zweren,
in blaren uitbrekend, dat zij zich kromden
onder de geseling, maar dra verstomde
ieder gebaren: een niet af te weren
pijniging, als een vloeiend vuur, betastte
hun leden en verstolde tot een ijzen
beklemming die op duizend wrede wijzen
zijn kreet van sterven in hun oren kraste.
En Mozes trad opnieuw voor 's konings troon:
'De Here zal zijn macht aan u betonen!
Daar zal geen God naast Hem op aarde wonen!'
Zijn stem verklonk en Farao sprak hoon.

De hemel stond, een gladde, grauwe spiegel,
waaronder de verduisterende velden
lagen verdrukt; een scherpe windvlaag snelde
door de gewassen, wier weerloos gewiegel
nog om erbarmen vroeg, toen vuren tongen,
neerschietend langs de harde hemelwanden,
waarop de Heer zijn roffel deed ontbranden,
het bleke aangezicht der aard besprongen.
Toen werd het gapende heelal gesloten
door hagelstenen die in trossen vielen
en samenklontten, als benarde zielen
die in hun doodsnoed op elkander stoten;
en telkens wrong het vurige serpent
zich kronkelend ter aarde; de gewassen
gingen verloren onder ijsmoerassen,
daar stond geen boom, geen bloem meer overend.

De koning, in een wreed en somber peinzen
verstikkend, zag de weedom van zijn knechten
en sprak: 'Zo dient uw God!' Maar Mozes rechtte
zijn lichaam en zag het verborgen grijnzen
achter dit starre masker, het verwoede
spel met de hemel dat dit hart verteerde.
'Zo trekken wij met al wat wij beheerden,
jongen en ouden, krachtigen en moeden!'
En Farao: 'Niet alzo zult gij trekken,
maar dient dan uwen God naar uw behagen!'
Zijn hand schoot uit, als door een storm geslagen
zag men de knechten zich ter aarde strekken,
terwijl de Godsgezanten onbeschoemd
ter poorte gingen, in de ruimte traden
en gelijk vorsten in het zonlicht baadden
dat aan de holte van Gods hand ontstroomt.

Door alle kieren joeg het, zoals honden
die, aangehitst, niet meer hun meester horen,
maar aan een vreemde inblazing verloren,
een eindeloze drift te delgen vonden;
zo striemden winden langs Egyptes vlakten,
toenemend in geweld, terwijl de luchten
met zwarte vlokken dreven die tot vruchten
uitdijden, tot een wolkenheir dat zakte
gierend ter aard, miljoenenvoud bedekkend
de platgeslagen velden, in een zwoele
gulzigheid, in een duizelend krioelen
van kopsprietten en poten, en verwekkend
nachten wanstaltig van rumoer en schrik.
Hun doodsmuziek, hun teisterende kreten
sneden de ruimte, en het kaalgevreten
land zag de morgen aan met lege blik.

En gans Egypte, in verwezen lijden,
wachtte des konings woord, maar geen erbarmen
vloeide zijn balsem uit over de armen.
En Mozes, in een hoog gebaren, breidde
een floers over de wereld, zwarte dampen,
vertastbarend tot muren die de stralen
der zon terugsloegen. Het ademen
der mensen scheen verstikt, in doffe krampen
drukte de atmosfeer de creaturen,
die als in holen tastten, met de handen
verloren tekens in het duister brandden,
wenend hun ogen uit om het azuren
spansel des hemels. Door de blinde nacht
kwamen de schimmen van de waanzin springen,
ontstaken vuren, barstten uit tot zingen
dat in een reuteling werd omgebracht.

Nog heerste Farao, zijn ogen boorden
de nieuwe dag in, maar zijn vel verstrakte
langs juk- en kaakbeen en bijwijlen pakte
een siddering zijn aangezicht. Er gloorde
een donker vuur in hem, een wild beseffen
van ondergang. Zijn woorden waren stenen,
die hij de honden toesmeet: 'Zo trekt henen,
maar laat uw kudde hier!' In een verheffen,
rotsachtig, onaantastbaar naar den lijve,
sprak Mozes, en het was alsof een donder
de aarde beven deed: 'Wij gaan niet zonder
ons vee en zelfs geen klauw zal achterblijven!'
Een afgrond brak zich open voor de vorst:
'Gij sterft zo gij u ooit weer hier zult wagen!'
En Mozes: 'Zo gij zegt!' – in snelle slagen
klopte het toornig hart in zijne borst.

O het gericht der duizenden, de kleinen,
waaraan de Heer zijn vonnis had gesproken,
de eerstgeborenen die, nauw ontloken,
de volle dag uitdronken en het schijnen
der zon langs hun verrukte ogen proefden
als kostelijke wijn; wier juichend stoeien
verheuging hunner ouders was, een gloeien
van levensdrift die eeuwigheid behoefde.
Zij allen en de dartelende dieren
langs moeders flanken, de van licht bestoven
veulens en kalven die de ruimte snoven
reikhalzend – maar het goddelijk bestieren
verkoor hen tot het lossen van de schuld
die een verharde koning op zich laadde.
De nacht sloeg neer. Als in een wolk van kwade
voorzegging lag Egypteland gehuld.

Zij deden naar hun Mozes had bevolen:
aan alle dorpels stond het bloed gestreken
des paaslams dat zij slachtten, als een teken
voor de Voltrekker; en in een verstolen
huivering school het volk van God bijenen,
er brak geen klank meer los uit hunne monden.
Zij hoorden Hem voorbijgaan, een seconde
van duldeloze angst, er schoot een wenen
hun ogen uit, zij waren aangeraakten
door het mysterie, in de stilte schokte
even hun lichaam en hun adem stakte,
alsof hun bloed zijn cirkeling verzaakte;
alsof de aarde, in Gods hand gevat,
tezamenkromp, zich tot een wolk verdichtte.
Koud droop het zweet van hunne aangezichten,
droog was de strot die om genade bad.

Al wat de Heer geschapen heeft wil leven;
de warme adem stroomde door het duister
de sterren tegemoet, daar was geen fluister
van wind, daar stond geen stengel meer te beven.
Mensen en dieren, aan de droom verloren,
peilden de diepte niet van hun verlangen
dat zich ten hemel hief – daar was een bange
nadering die hun slapen kwam verstoren,
daar trok een siddering langs de gezichten,
de moeders sprongen schreeuwend van haar sponnen:
als door een dodelijk vergif geschonden,
blauw en stuiptrekkend, lagen daar de wichten;
zij hijgden nog naar lucht, een gladde steen
verkilde gans hun lijf, de dromen bloeiden
ten laatsten maal, dan waren zij ontboeiden.
En groot steeg naar de hemel het geween.

Daar stond de koning en daar was gelegen
zijn kind, zijn zoon, wiens witte trekken glansden,
terwijl de kaarsvlam langs de muren danste,
in zulk een peilloos wit, zijn blikken stegen,
wijd open, naar zo diepe achtergronden,
dat Farao eensklaps het absolute
van zijnen val ervoer en in een brute
geweldigheid heeft hij zijn smart ontbonden,
riep Mozes, Aaron, zegde hun in schorre
verslagenheid te trekken, allen, allen,
met schapen, runderen, bij duizendtallen.
En wendde het gelaat en zag in dorre
vruchteloosheid het rijzen van de zon.
En heel het volk trok, met zijn ongezuurde
deegkoeken in de hand, met zijn verpuurde
sieradiën, al wat het torsen kon.

Vierhonderd dertig jaren van verslaven,
van nameloos gebukt gaan onder noden;
toen sprong de hemel open in een rode
ontvlamming en zij rekten zich en gaven
hun hunkering de sporen en onttoomden
hun blijdschap en hun ogen liepen over,
en aan hun wimpers trilden, dauw aan lover,
de tranen, en de morgenzon bestróomde
hun bloeiende gelaat; Gods handen streelden
hun lichaam, inniger dan ooit een moeder
haar kind; zij schonken aan de Albehoeder
zich weg, zij wilden schuilgaan in zijn weelde.
Maar Mozes sprak: 'Gedenk uw slavernij!'
En schreed dan peinzend verder naast de schare,
en zag de wolkkolom voorop, de klare
stem van de Here was hem zeer nabij.

En Farao zag de verlaten hutten
van Israël, waar nog de vuren dampten,
het huisraad omgetuimeld lag; er krampte
maatloze woede in hem op, hij stutte
de handen aan het voorhoofd: ginds verdwenen
de laatsten uit het zicht. Hij spoog de Here
zijn haat toe, in een schrikkelijk bezweren
van wraak, en riep zijn volk en zij verschenen,
duizenden aangejord, en eer het nachtte
zweepten de menners en de wagens knarsten
over de landen die, grauw en gebarsten,
geen boom meer droegen en geen bloei verwachtten.
En Farao, zelf zwepend op zijn ros,
de vogelspitse kop vooruitgestoken,
kneusde de slaven reeds aan huid en knoken,
sloeg alle driften van zijn lichaam los.

Een ver gedreun, en donkere figuren
die aan de einder uitrezen tot schimmen,
verduisterend de avondrode kimme,
zag Israël hen naderen. Een gure
woestijnwind deed het bloed in hen verkillen,
en doodsangst scheurde al hun pories open,
stilte en duister kwamen toegekropen
als monsters die hun helse lust gaan stillen.
‘Waarom liet gij ons niet de koning dienen?
Zie hoe wij aan de dood zijn prijsgegeven!’
En Mozes sprak: ‘De Heer staat voor uw leven!’
En voor hen lag de zee in nooit geziene
flonkering van smaragd, de vuurkolom
doorlichtte elke druppel, op de kammen
der golven dansten sidderende vlammen,
tot aan de oevers van de hemelkom.

En Mozes nam de staf: tot wanden hieven
de wateren zich op, naar beide zijden
hoog torenend, het duizendjarig glijden
der golven was door een onzichtbaar klieven,
een ademtocht die elementen scheidde,
verstard. En donker glansden deze muren
terwijl het volk zijn overtocht van uren
dromend volbracht, en aan de harten vlijde
een warmte zich, te goddelijk voor woorden;
terwijl des konings heir in lange stoeten
de duisternis doorbotste en ontmoette
de wolkkolom. Tot in de hemel boorde
de raderknarsing zich, het scheen
dat hen de aarde tot zich in ging sleuren.
Maar Mozes hief de staf, dat in het scheuren
der watermuren vorst en heir verdween.

ONGEBUNDELD

DENKEN AAN WAT VOORBIJ IS

Denken aan wat voorbij is.
Mensen door de avondwind.
Hij trad hun ogen uit en wandelde
hun wegen mee. Aangrijpend werd de glans
van hun beslotenheid, hun zwijgen dat de grens
van het volmaakte overschrijden ging.

Staande aan de rand van het verleden
word ik opnieuw bewoond en houd
van overvloed mijn lippen dicht.

Wij zijn een vonk die in het donker rust,
een element dat langzaam aan
zijn innigheid te gronde gaat.

NACHTRIT

Bergen met witte huiden,
kudden besneeuwde mastodonten,
staan op de ribben van de horizonten
vastgevroren, houden het zuiden
hun logge ruggen voor en blijven achter
in de gapende nacht. Wij rijden
maanlicht binnen, Middellandse Zee.
De hemel daalt. Herfstige bomen
slapen in hun takken. Wij rijden
dieper en dieper, tot het water
aan de lippen komt en spatten zilver
in onze ogen blijven staan.

THUISKOMST

Daar is mijn vader. Hij komt uit de nacht,
stapt over de drempel en vangt warmte op.
Schaduwen glijden van hem af, hij gaat
de kamer binnen. Zelfs de golf der lamp
spoelt niet het laatste donker uit zijn ogen.
Fijn zweet tussen de wortels van zijn haar
doet mij aan heimelijke tranen denken
en in zijn handen, sterk en loom,
herken ik moede dieren, ademloos
liggen zij op zijn knieën. Even nog
zijn er geen woorden, dan wordt ook
dit zwijgen weer gebroken en loopt vol
met alles wat sinds jaren is gezegd.

KERMISGANG

*Weerklank op 'Kermesse d'Été'
van Gerrit Achterberg*

Wij liepen de zomeravond binnen,
twee heren die met hun inwendige honden
uit wandelen gingen, maar deden alsof
er nooit een vuiltje aan de lucht kon komen.
Onder vrienden laat men zijn tanden niet zien,
praat men geen demonen naar de mond,
bedekt men alle wonde plekken
met de mantel der ongenaakbaarheid
of houdt ten hoogste in een lachspiegel
elkander het gelaat voor van het dier
dat altijd aan zijn ketting knaagt en rukt.

Onder de bomen die wolken vol zomer
omhooghielden, zag ik soms tersluiks
hoe Gerrit oprees uit zijn plusfours
naar zijn zilveren kruin en hoe zijn ogen,
wachters op de grenslijn van twee rijken,
beurtelings binnen- en buitenwereld
zorgvuldig betastten, massa omzetten
in energie en daarna de dingen
lieten terugvloeien in hun vorm.

Tussen het woelende kermispubliek
drongen wij ellebogende vooruit.
Zweetlucht verziltte zich met geur
van aal en haring. Nogadames stonden
als orgelpoppen boven het gedein.
Avondlicht streelde hun geblondeerde
haargebergten; in hun glimlach was
het eeuwig vrouwelijke toegespitst
tot een vraatzuchtig hunkeren. Inmiddels

waren wij al aan gok- en schietkraam toe
en lieten ons gewillig mangelen
door vier of vijf mechanische orkesten.
Wij rolden op de golven der muziek,
maar stonden even later weer wijlsbeens
ons te verwonderen om vlooienvlijt
die door de mazen der natuurwet sprong,
om vollemaanshoofden die schoksgewijs
meedansten op de vaart van speelgoedauto's,
om boerenknapen die uit flessen bier
zich nieuwe levenslust de keel ingoten.

Eindelijk, in de donkerende tijd
opnieuw alleen, hoorden wij onder ons
de eigen stap weer langs de aarde gaan
en lieten onze diepzeegogen dwalen
door de waterlagen van de nacht.

LEGENDE VAN DE ZEEKANT

Een morgen aan de herfstkant van de zomer,
het dorp ligt in een blauwe doek gewikkeld.
Ik kom er voor de eerste keer, het is
ruim vijf jaar na het grote sterven.
Ik ben de enige op het perron.
Het kleine stoomdier heeft het nog benauwd
als ik passeer, dan blaast het achter mij
de laatste adem uit en hoor ik hoe
ik loop, alleen, over het tegelveld
tussen de duinflanken. Er komen
huizen bloot, een straat. De warme borst
van de wind drukt zich tegen mij aan.
Bijna geloof ik dat de moederwereld
hersteld is, opnieuw haar omarmende
kracht om mijn lichaam kan leggen
zonder dat vochtplekken van wonden
mij huiveren doen. In een winkelruit
zie ik mij naderen en ga mijzelf voorbij,
de lichtwolk van de zomer binnen.
Stofgoud benevelt mijn ogen, ik hoor
ver wagengeratel, strepen van geluid
die wegvloeien en weerkeren. De dag
legt zijn mantel af en staat
naakt en naamloos voor de zee.

Maanden later, een zuidwesterstorm
joeg troepen dolle honden op ons af,
scheurden wij ons een doortocht naar het huis
dat midden in de golven zand
stil op zijn voeten stond en hield in raam
na raam de toerennende hemel vast.
Een geur van zout sloeg achter ons naar binnen,
ik duwde de deur dicht en knelde
het razen der zee af. Even stonden wij

buiten adem in de stilte, liepen dan
met holle schreden over hout waarvan
de vlam ons te bespringen scheen en zagen
de ruimte op de venstervlakken staan.
Wij zetten onze koffers neer. Ik hing
te zweven tussen duizelen en denken.
Hoe kon een schepsel wonen in de wind?
Alsof ik van mijn armen en benen
was losgeraakt, zocht ik een steun
voor mijn lichamelijke zelf en hield
ten slotte weer mijn handen in mijn handen
en ging in deze uithoek van de tijd
over tot huiselijke bezigheid.

Dag aan dag drong ik de stuurse wind
binnen, een veroveraar van lucht,
een chaosvogel die op het karkas
der aarde rondzwierf en alleen nog met
zijn ogen in de hemel wonen kon.
Onder bomen, tot in hun wortels
door koudvuur aangevreten, over rillende
zandruggen, om hoeken waar de zee
opeens in het gehoor brak en gekrijt
van meeuwen stromen angst en honger opjoeg,
liet ik mij innemen door een witheid
die mijn gedachten verteerde, vuurstorm
van het niet. Mijn voeten raakten
aan zand dat mij bij elke stap
een lege spiegel voorhield, het heelal
waaruit het weggeslingerd was. De zee
wreef nieuwe onrust los; hoogten verrezen
en kantelden weg, een bergwereld van water,
bewoond door stemmen die elkaar bedolven.
Dan, windvleugels aan mijn rug, liep ik
het strand op, aanspoelsel tekende
kaken, verlangende armen, oogholten

leeggebrand, voor eeuwig overvlied
door licht dat levenloos geworden was.

Het dorp. Een handvol straten geplaveid
met zeelicht. Overal zetten duinen
hun de voet dwars en schoven zand
over de grenzen der bewoonbaarheid.
Gedurig prevelden en ritselden
geheime klanken. Geen uur was zo stil
of uit de longcellen der atmosfeer
voer mij de adem aan van tegenkrachten
die alles wat een vorm had opgebouwd
onhoorbaar uit zijn voegen drukten.
Nimmer was menselijkheid armer en warmer
dan hier waar haar spanning zich meten moest
met die verborgen stuwing, elk moment
zijn sterfelijkheid in de ogen zag.
In duinplooien hadden de pioniers
der eeuw zich vastgewroet; achter gordijnen
bedreven zij hun strategie: een daags
geluk vergaren uit het verpulverd bezinksel
van ijs tijden. Voor hun belegerde muren
hielden duindoorn en distel een puntige
tweespraak, werden helmbossen
bereden door de zeewind, voerden
zandkorrels reidansen uit, ging heel de weerbarstige
pracht open van een leven dat in noodweer
tegen de dood stond en nog juichen kon.
Soms kwam er in het water van de lucht
een mens omhoog, een langbenig verschijnsel
dat lijnen door het grote stromen trok.
Er was niets te horen, men zag alleen
dat overeind gekomen fenomeen,
geschoeid, gemanteld, tot de hoofdhuid toe
met isolerende lagen omgeven,
op weg door de kosmos waarin na minuten

een deur openging, de toegang tot
een huiselijke haard of ook een winkel
met leeftocht voor het pioniersgestel.

Mijn huis. Ons huis. Wie ik gezegd heeft, houdt
de ander in de warmte van zijn stem
besloten, maakt eenzelveigheid
tot voorportaal der samenleving, schept
uitwendigheid tot innerlijkheid om.

Daar, tussen ramen waarop dag en nacht
de vuurmonden der zee stonden gericht,
schuurden wij vrede aan onvrede, liepen
wij onze baan, een uit de lucht gevallen,
maar altijd graviterend sterrenbeeld
op menselijk formaat. In vrouw en kind
omhelsde mijn leven alle geslachten
der aarde, prees ik het sterfelijke
onsterfelijk, werd de stip van hier en nu
een tot de rots van zijn onwrikbaarheid
gepeild mysterie. Elke morgen weer
begon tegen de buitenwereld in
de bron te vloeien van ons samenzijn,
waren wij elkanders ooggetuigen
binnen een onbegrensbaar niemandsland.
Opnieuw zag ik de dag het levend weefsel
van huid en haar beschijnen en werd ik
toppen en gronden van bestaan gewaar
in oogopslagen, aderlijnen, handenspel,
een woord, een glimlach. Kristallisaties
schoten open, verbloeden, lieten
draden van gepeins na, poëzie,
mijn troost en gesel. Om het tafelblad
gezet, onze hoofden in een stilstaande
lichtgolf, aten en dronken wij het ene,
niet uit te putten leven, werden bij iedere hap
menselijker: door het lichaam heen

elkander toegedaan tot in de grensgebieden
waar verzadiging zich oplost tot een wolk
die achter de einder verdwijnt.

Niet geleefd heeft wie nooit de dag
open zag gaan, een laan zonder einde,
met lichtbomen wier kruinen zich boven
het dak van de zichtbaarheid rekten. Hoe vaak heb ik,
mijn stoel wegschuivend, de ontbijtboel nog
op tafel, gearzeld voor de eerste stap
naar dat visioen. Dan, langzaam, wrong ik mij
los uit de omarming van de morgen
en ging de weg alleen. Zes aardse meters
liep ik een wereld door, achter mijn hand
die naar de verte opschoof. Kamermuren
namen mij op en vervaagden. Papier
strekte zich onder mijn vingers uit,
een sneeuwvlakte waarop ik tekens schreef
die ik niet kende. Niet geleefd heeft wie nooit,
opgejaagd door de honden der ruimte,
de horizon besprong en kwam tot staan
binnen de holte van een ongeboren uur,
een sluimerende wind, een koele stilte;
vermoede vormen hielden zich gereed,
gedachten stonden zwijgend in hun kracht,
één hartklop scheidde het niet van het al.
Minder dan ooit is men daarna
meer dan een mens. Men houdt zijn lichaam vast,
het eerste en het laatste. Onuitsprekelijk gewoon
komen de dingen in zicht, met schaar en lijm
bewerkt en aan een wand van licht bevestigd.
Geuren van dagelijks leven, geluid
dat mensen oproept, leggen het hart
aan oude banden. Men herkent in zijn gehoor
de af en aan lopende zee en keert
zonder schaamte, zonder trots,

alleen met zijn naaktheid bekleed,
op zijn standplaats in de tijd terug.

Poëten lopen zelden in de pas.
Geveltoeristen van het heelal,
hangen zij raadsels aan. Geen sterveling
tuurt zo aandachtig naar beslagen glas.
Ik merkte telkens weer dat ik
in de verkeerde richting keek, de doden
hun doden liet begraven en voor straf
geen kruimel van hun dis werd waard geacht.
Dan sprong er angst in mij los; vroeg ik de muren
om raad, had ik geen armen meer
om vrouw en kind terug te trekken van
het niets dat aan hun voeten openging.
En steeds kwam er een ogenblik waarop
ik naar Canossa moest, mijn trots en schamelheid
een onontwarbaar kluwen in mijn keel;
tocht door een wereld die was volgebouwd
met steengeworden burgerdeugd. De muren
gaven hier antwoord, beten hun gezag
in mijn gelaat, omsloten mij
met hun rechtschapenheid. Ik boog het hoofd
voor hun gelijk, keek naar het werkend volk,
geborenen als ik, geborgenen
in hun geduld. Waarom nog steigeren
wanneer op elk verzet de doodstraf stond?
Een potlood tikte op een schrijfbureau
en onderstreepte wat ik had te doen.
Ik droeg mijn taak onder mijn arm naar huis.
Er trokken wolken over de stad.
De trein rolde er midden tussendoor.
Ik schommelde op een verlaten zee
en sloot mijn ogen voor de regen die
in volle vaart, zijn mantel open,
over de wereld te jagen begon.

Wandelingen naar de wereldrand.
Wegen die doodliepen. Plotseling
was er geen richting meer, ontmoetten wij
voorstadia der schepping, bultigheden
waarin eens het woelen van de geest
beginnen zou. Wij waren veel te vroeg
onder de hemel verschenen, getuigen
van wat geen blik aanschouwen mocht: het slapende
krachtveld, de nog ongeopende
stilte die de levensvormen hield omvat.
Ik veegde langs mijn ogen en het was
miljoenen jaren later. Ik rilde alsof ik
uit peilloos water bovenkwam. Daar stond
de vrouw, de menselijke eersteling,
op de oever der tijden, moeder in wier schoot
alle geslachten woonden, kiemcel en voltooiing.
Dan werd het wonder op zijn plaats gezet:
wij wandelden in onze daagse kleren
het dorp om, twee een mensenleven lang
verlosten uit de dood, geconfronteerd
met windstilte en zwijgend zand. Wij praatten
de eeuwen weg en liepen de bewoonbaarheid
glimlachend in de armen: straten en huizen,
uitgemeten met het paslood, steen voor steen
gelegd, bewaakt, in stand gehouden,
opdat het hart zijn angst verslapen kon.

Ik moet ook zeggen hoe de mensen waren.
Men weet het bijna al. Zij hadden kleren aan
en leefden stil en vraatziek, carnivoor,
plantaardig, met hun tanden en hun leden
beurtelings bezig, zoolgangers in de wind.
Bij ieder woord, gesproken of gedacht,
bewoog het vruchtvlees van hun hoofd. Het zou
niet opzienbarend zijn geweest wanneer

het krijsbedrijf der elementen ooit
zijn drift had laten sussen. Nu behield
het menselijke een verbijsterend
aspect van woekering, een schimmel in
een huidplooi van het licht. Ik raakte er
maar niet op uitgekeken en moest telkens weer
op zoek gaan naar mijzelf om grond te vinden.
Dan merkte ik dat er al lang niet meer
van vastheid sprake was, mijn benen hingen,
tot onderwaterplanten uitgerekt,
in spiegellende diepten, het heelal
vervolgde door de aarde heen zijn weg
tot in zijn eigen afgrond. Met één arm
hield ik mij boven, met de andere
hield ik de mensen en de dingen staande,
beademde hen met mijn angstige
liefde, legde hun wezenstrekken vast,
verzon namen, voegde alles wat
ternauwernood bestaan kon, tot een waterdicht
geheel tezaam, ontkende wat ik wist
en zag: het gat, de stroomversnelling,
de zuiging naar een vluchtend middelpunt;
en voelde somtijds achter in mijn ogen
een warmte kiemen die de wereld tot
haar onbekende einders vullen kon.

Waar dorp en ruimte met een rechte hoek
elkander sneden, hielden winkelramen
het oog op de komende man gericht.
De wind had er een vaste post, hij greep
de klanten in hun kraag en wierp hen met
de deur in huis. Wanneer de ademnood
was afgezakt, verkeerde men eensklaps
in de beschaafde sfeer der standaardmaten
waarnaar de nijverheid ons leven perst.
Ik wankelde soms nog, het passend woord

fladderde wild in mijn doorwaaide hersens,
de rauwe stem der zee zat in mijn keel.
Maar alles was zoals het hoorde: tijd
omhelsd door chaos, schepsels in hun vorm
gekapseld, dag en nacht bereid
het brood der aarde te verkiezen boven
de zwerfstenen der idealiteit.
En pratend met de winkelman, werd mij
die voorkeur lief, communiceerde ik
van hart tot hart met mensen en hun honger,
werd ik wat ik geweest was en zou zijn:
een strandgaper, een gulzig mosseldier
dat zich in slijk wegwroet en schalen heeft,
wanden waarbinnen het de buitenwereld
vergeten kan, het eeuwig noodweer dat
niets dan een stilte is die vonken spat.

Wie een vrouw omvat, wordt andermaal
geboren, zijn bestaan verdubbelt zich.
Een tweelingster zaait in de velden
van de nacht haar levenswarmte uit.
Het donker huivert telkens. Er ontstaan
dichte plekken in de openheid.
De eeuwig luisterende argwaan hoort
bewegingen alsof er uit het niet
leven voortkomt. Ieder ogenblik kan
de stand van de schepping verspringen naar
een nieuw patroon, de hunkerende mens
uitgetild worden boven zijn bereik
en zich in onvermoede namen kleden.
Maar steeds vindt men de eigen ademhaling
terug, de stoel, het bed, de klok die tikt,
de liefste in haar warmte tel na tel
de laatste einder tegemoet geschoven
en nooit zo dierbaar als wanneer zij tot
haar kwetsbare gedaante is herleid.

Dit alles door een mist van zee omspeeld,
een verre lispeling van dreigementen,
hooggebergten die hun uitlopers
tot voor de vensters schuiven, de geladenheid
van een heelal dat zich niet laat verbidden –
ik raakte het niet kwijt, nog in mijn slaap
hoorde ik golven aan een open hemel slaan.

Ook dit ging niet voorbij: verleden dat
mijn opperhuid had afgerukt. Ik kon alleen
nog leven door mijn leven op het spel
der zinloosheid te zetten, brandend vlees
te wrijven aan de onvermurwbaarheid
van een voltrokken lijden, met mijn eenzame
stem de rots te slaan waarin het water
tot op de laatste druppel was verdroogd.
Al wat de dag vervulde, mensenwarmte,
het holle roepen van de zee, brak door
een muur van pijn, streek vormen aan
van niet terug te roepen innigheid.
Mensen, de enige schepselen
waarin het leven zich kan gadeslaan,
bezielde spiegels, convergentiepunten
en bronnen van het absolute licht,
waren verbrijzeld, weggevaagd, alleen
in mijn herinnering bewaard als gruis
dat iedere gedachte binnendrong
en bloeden deed, wanhoop en hunkering
opjoeg, mij telkens weer tot aan
de poolcirkel van de vergeefsheid bracht.
Daar, voor het pakijs, de wind in mijn ogen,
keek ik naar de zwartgevroren stilte,
hoorde ik naar het verstikte huilen,
tastte ik de ingesneeuwde warmte na,
voelde de kou langs handen, ellebogen,
schouders en nek opstijgen, drukte mijn leven

tegen de dood aan, hield tussen mijn lippen
het woord dat geen verlossing brengen kon.

Avond. De lawine van de zee
valt aan op mijn gehoor wanneer ik opendoe
en mensen binnenlaat. De koele wereld stroomt
nog uit hun jassen die ik ophang. Onderwijl
vult zich het huis met hun aanwezigheid,
neemt klank aan van hun woorden, zet zich uit
tot aan de horizon van hun gebaar. Wij lopen
gezamenlijk de wegen van de tijd
ten einde, planten onvervaard
de beitel in een muur die ons de weg
versperren wil en dringen door
tot ruimten waar men enkel hand in hand
kan voortgaan zonder weg te storten
langs de trechterwanden die het licht
omlaagzuigen. Soms, een seconde lang,
ervaar ik ons aller vergankelijkheid
bijna verrukt, een speldeknop waarbinnen
het onmetelijke even snel ontwaakt
als verwelkt, visioen, geprojecteerd
tegen een stilte waar ieder geluid
in wegsneeuwt. Inmiddels houden hier
in deze kamer onze gravitatievelden
elkaar in evenwicht, beleven wij
het samenzijn als een zintuigelijk
geluk: ogen en stem die heen en weer
gaan over de bruggen der vriendschap,
elkander raken en hun kracht vergroten,
communicatie vlak voordat de nacht
voor alle eeuwigheid ons overvalt.

Levende kinderen, boven de waterspiegel
van het ongeborene verschenen,
zij gleden onze nimmer te verzadigen
ogen in en uit, zij hielden ons
hun raadsel voor en schaterden het weg
in hun uitbundigheid, hun jonge-honden-spel.
Wij draafden mee, aamborstig maar nog vief,
in staat de vuile kleren te vergeten,
de gaten in de kousen, de verwildering
die opgeredderd worden moest. Ook werd
ik soms vanuit mijn innerlijke zelf
zo dringend aangeroepen dat ik vaderschap
verruilde voor een eenzamer vermaak:
het staren naar de gaten in het kleed
der wereld tot er niets meer overbleef
dan één geweldig gat, een lege zee
met slechts een vage warreling van stof
tegen de eindeloze einderstepen.
Vandaar naar jonge ogen leidt geen weg,
men moet zich aan de eigen haren
over de afgrond tillen, stenen met
zijn lichaam warmen, de verlatenheid
te lijf gaan met een mondvul grote woorden
en vergeten dat er nooit een echo
aan de dode kim ontwaken zal.
Zo, tegen elke evidentie in,
keerde ik weer naar wat zich met twee handen
omvatten liet: een blinkend kinderhoofd
dat geurde naar de ochtend van
een levenslange dag.

Legende. Dertien levensjaren zijn
vereeuwigd in het dorp, een monument
dat langzaam wegschuift door het labyrint
van de herinnering. Schaduwen tasten
contouren af en strijken hoeken aan,
effenen sporen van angst, verplaatsen
de lichtinval, leveren het verleden
aan een sluipende vervorming uit.
Maar nog treedt elke nacht die ik beleef
buiten zijn oevers, stroomt de zee
mijn oren binnen, loopt het zand te hoop
achter mijn raam en wentel ik mij om
in de beweging van het eerste scheppingsuur.
Waarheid behield een smaak van zout, een korrelige
weerbarstigheid, een vaart van zeewind die
de keel bespringt en in de zenuwbanen
huiverend staan blijft. Nimmer raakt
een vingertop van morgenlicht mijn ogen
of aan de oever van mijn slaap ontwaakt
de zeebrand, voor- en naspel van mijn dagen.
En al wat ik aan liefde heb gered
uit een verwoesting die het wortelstelsel
van mijn leven heeft kapotgewoeld
kan ik alleen maar staande houden tegen
die open achtergrond van nietigheid,
de zee, de nimmer zwijgende getuige
van wat ik ben geweest en worden zal:
een handvol stof, verstrooid in het heelaal.

BIBLIOGRAFIE DER DICHTBUNDELS
VAN M. MOK
(*Haarlem* 7.11.1907)

- 1938 Exodus
- 1938 Kaas- en broodspel
- 1939 Verloren dromen
- 1939 De rattenvanger
- 1940 Scheppingsdroom
- 1941 Verzen
- 1941 De vliegende Hollander
- 1943 De zeven hoofdzonden
- 1944 Een naamloos strijder
- 1944 De vader spreekt
- 1945 Europa
- 1945 Verzen van Nederland
- 1946 Salvis titulis
- 1946 Het wankel hart
- 1948 Silhouetten
- 1949 Vergeefs gebaar
- 1950 Aan de vermoorden uit Israël
- 1952 Storm uit het Oosten
- 1953 De spoorwegstaking
- 1956 Woorden in het donker
- 1956 Stormen en stilten
- 1957 Gedenk de mens
- 1958 Het lied van de olifant
- 1960 Vuurmerken
- 1962 Berijmde bokkesprongen
- 1962 Dwars door de zomer
- 1965 Achtergrond

INHOUD

Uit bundels (1938-1965)

Het zieke kind	7
Stille avond	8
Reis naar het einde	9
Het woord	10
Ontbinding	11
Het voorgeslacht	12
Paarden	13
Wolken en bomen	14
Avondzee	15
Bloedige dromen	16
Antwoord	17
Avondgangers	18
Dodenklacht	19
Een nieuwe dag	20
Mei tweeënveertig	21
Avond	22
Dodenlijsten	23
Licht	24
Congresganger	25
Kustgebied	26
Winter	27
Gedenk de mens	28
Bij een papier	29
Interieur	30
Spiegelbeeld	31
Leven	32
Ochtend	33
Wonderen	34
Vrijdagavond	35
Negentientwintig	36
Arendal – Noorwegen	37
Achtergrond	38

Ik ben de enige	39
Onderhuids	40
Golven	41
Exodus	42

Ongebundeld

Denken aan wat voorbij is	59
Nachtrit	60
Thuiskomst	61
Kermisgang	62
Legende van de zee kant	64
Bibliografie der dichtbundels van M. Mok	77

POËTISCH ERFDEEL DER NEDERLANDEN

- P 31 A.W. Grauls - *Cantabile*
 P 32 René Verbeeck - *Van eros tot requiem*
 P 33 Jan Luiken - *Het beste deel*
 inleiding Garnt Stuiveling
 P 34 Breero - *Lyriek*
 inleiding Marnix Gijsen
 P 35 Albrecht Rodenbach - *De vedel aan de zijde*
 inleiding André Demedts
 P 36 Herman van den Bergh - *Wachten op een woord*
 P 37 Pieter G. Buckinx - *Voorbij de grenzen*
 P 38 C.J. Kelk - *Aards vertier*
 P 39 Paul de Vree - *b.eros.hima*
 P 40 Bert Peleman - *Stroom van vreugde en verdriet*
 P 41 Jac. van Hattum - *Het beksenkind*
 P 42 Pol le Roy - *Een hand, een ster*
 P 43 Pierre H. Dubois - *Zonder echo*
 P 44 Aart van der Leeuw - *Betovering*
 inleiding Dr. J. Noë s.j.
 P 45 Theun de Vries - *Het zwaard des levens*
 P 46 Karel van den Oever - *Een onbegrepen lied*
 inleiding Dr. Frans Verachtert
 P 47 Dirk Vansina - *De liefde leeft*
 P 48 Willem Godschalck van Focquenbroch - *De*
 geurige zanggodin
 inleiding Bert Decorte
 P 49 Jan Vercammen - *Zonder berouw*
 P 50 Anton van Duinkerken - *De reis met Rafaël*
 P 51 Jacobus Revius - *In uw genade grondeloos*
 inleiding Clem Bittremieux
 P 52 Raymond Herreman - *Wankelbaar evenwicht*
 P 53 Justus de Harduwijn - *Der liefden stille krachten*
 inleiding Dr. O. Dambre
 P 54 Pieter Cornelisz. Hooft - *Sonnetten en zangen*
 inleiding Wim. J. Simons
 P 55 M. Mok - *Stadiën*

In elke boekhandel in Noord en Zuid zijn de
 VLAAMSE POCKETS
 steeds in voorraad!